

Călin Timoc

Dacii în armata romană târzie

Reforma împăratului Gallienus în domeniul armatei romane a precedat-o pe cea a împăratului Diocletianus și a urmărit crearea unei unități mobile de cavalerie, care, datorită dinamismului, să acopere pe un front foarte mare, de sute de kilometri, defensiva statului roman târziu, atât de încercat de dese invazii ale barbarilor nordici, precum și de frecvențele apariții ale unor uzurpatori în provincii. Gallienus a mai fost numit, datorită situațiilor militare cărora a fost nevoit să le facă față, și „împăratul călare”¹.

Nu se știe foarte exact din cine a fost compusă această armată mobilă, dar se presupune că la bază a avut vechile *vexillationes* – detașamente operative de pe limes, de la mijlocul secolului III d.Hr., rămășițe ale fostelor unități auxiliare regulate, de cavalerie (*alae*) și cohorte (*equitata*) din provincii. Efectivul unității mobile gallieniene nu depășea probabil 10.000 de cavaleriști, iar sediul ei, datorită problemelor apărute în Gallia, a fost stabilit la Mediolanum².

Eficiența armatelor mari de călăreți a fost arătată în cursul domniilor lui Claudius al II-lea Goticul, ale lui Aurelianus și Probus împotriva unor invadatori de temut precum goții, francii și alamanii. Acești barbari se adunau, la finalul secolului al III-lea, în confederații de triburi (adevărate super-uniuni tribale) și se năpusteau după pradă, de multe ori, până în inima Imperiului Roman³.

Consacrarea acestei reforme militare se va face în epoca împăratului Diocletianus, care împarte armata romană în *limitanei* - grăniceri-pedestrași cantonați pe graniță în puncte fixe, bine fortificate și *comitatentes* - trupe mobile, foarte bine înarmate, postate în interior, în spatele liniilor defensive și care interveneau ori de câte ori barbarii reușeau să străpungă limesul⁴.

Cu toate că știm destul de puține lucruri legate de structura acestei armate și despre stilul ei de luptă, cert este că în componența ei existau excadroane de elită (foștii *equites singulares*) și de cavalerie grea, dar și *turmae* de călăreți arcași și sulițași. Șarjarea cu lancea era adesea preferată împotriva inamicului pedestru.

Totuși, ținând cont de faptul că, înainte, cavaleria era formată din auxiliii etnice, ne putem pune întrebarea ce coloratură trebuie să fi avut această armată de *comitatenses*? Cât de omogenă era ea și care era specificul ei în luptă?

Arcul de triumf al împăratului Gallerius ne înfățișează armata romană de campanie, în fruntea căreia el reușește să-i învingă pe parți în anul 297-298, de unde tetrarhii își iau

1 Marcel Le Glay, Yann Le Bohec, Jean-Louis Voisin, *Istorie romană*, Ed. Historia, București, 2006, p. 389.

2 *Ibidem*.

3 Peter Wilcox, *Rome's enemies. Germanics and Dacians*, Osprey Military, Embleton, 1994, p. 28.

4 Horia C. Matei, *O istorie a Romei antice*, Ed. Albatros, București, p. 183.

supranumele de Medicus Maximus, dar și Persicus Maximus⁵. Din reprezentările de pe reliefurile arcului se poate constata că șarja principală asupra pozițiilor dușmane a fost dată de unități călare de draconari. Fiind un împărat de origine iliră, Galerius, la fel ca mulți *augusti* ai epocii sale, este de presupus că își recruta luptătorii din provincia natală și cele vecine; de altfel, în epoca romană târzie, bazinul principal de recrutare pentru armata de campanie de *comitatenses* îl constituiau provinciile balcanice⁶.

Ca atare, nu putem decât să acceptăm ideea că, datorită armamentului și a faptului că, în această parte a Europei antice, creșterea cailor era o ramură de bază a economiei agropastorale, traci, daci, iliri erau preferați de sistemul de recrutare roman. Cătălin Borangic demonstrează eficiența acestor săbii curbe purtate de traci și daci chiar și împotriva unor armate bine echipate, cu un armament defensiv complet, cum se presupune că erau războinicii sasanizi⁷.

Un izvor important în reconstituirea componenței acestei armate mobile

(*consistentes*) îl reprezintă *Notitia Dignitatum*, un registru administrativ databil la începutul secolului al V-lea, având înregistrate toate categoriile de trupe din armata Imperiului Roman târziu, precum și demnitățile existente în stat⁸. În cadrul trupelor înșiruite de document, între auxiliile Imperiului Roman Târziu apar și unități care au supraviețuit din epoca Antoninilor, din

momentul constituirii lor până în secolul V-VI d.Hr.:

- *Ala prima Ulpia Dacorum* (Suissa)⁹,
- *Milites Dacisci* (Mediolanum)¹⁰,
- *Auxillium primorum Daciscorum* (Drobeta) & *Auxillium secundorum Daciscorum* (Burgo Zono)¹¹,
- *Cohors prima Aelia Dacorum* (Amboglanna)¹².

5 Peter Kneisl, *Die Siegestitulatur der römischen Kaiser*, în *Hypomnemata*, 25, 1969, p. 178.

6 Marcel Le Glay, Yann Le Bohec, Jean-Louis Voisin, *op.cit.*, p. 388-389.

7 Cătălin Borangic, *Incursiunile în arsenalul armelor curbe tracice. Falx dacica*, în *Terra Sebus*, I / 2009, p. 47.

8 Otto Seeck, *Notitia Dignitatum*, Berlin 1876.

9 *Ibidem*, p. 80.

10 *Ibidem*, p. 90.

11 *Ibidem*, p. 96.

12 *Ibidem*, p. 221.

Această enumerare de trupe indică, o dată în plus, faptul că dacii erau importanți în armata romană târzie, preferați pentru eficiența lor în luptă, prin crearea de breșe largi în rândul armatelor adverse, datorită armelor lor de atac (*falx* și *sica*). La Amboglanna, în *Britannia*, pe inscripțiile lăsate în piatră, dacii și-au gravat și arma care i-a făcut faimoși în lupte¹³.

Foarte probabil, populațiile de daci liberi mai puteau oferi pentru armata romană târzie recruți care să lupte cu aceste arme.

Abstract:

The Dacians have fought in the roman army since the 2nd century and their weapons made them famous in antiquity. A whole series of military units survive the wars and military they was used in the basis campaign armies of the Illyrian Emperors of Rome. Gallerius's arch gives us enough clues in this regard.

¹³ Tonz Wilmott, *Cohors I Aelia Dacorum: A Dacian Unit on the Hadrian's Wall*, în *ActaMN*, 38 / I, 2001, p. 122.